

STM 1932

Ludvig Normans brev till Ludvig Josephson

Kompletterande med utdrag ur den senares självbiografi samt andra källor.

II. Andra delen

Av Herman Glimstedt

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

LUDVIG NORMANS BREV TILL LUDVIG JOSEPHSON

KOMPLETTERADE MED UTDRAG UR DEN SENARES SJÄLV-
BIOGRAFI SAMT ANDRA KÄLLOR

Av HERMAN GLIMSTEDT (Stockholm)

II.

I det sista av de brev, som Ludvig Norman under sin studietid i Leipzig tillsände Ludvig Josephson och som publicerades i föregående årgång av denna tidskrift, bebådade den vid Leipzig-konservatoriet studerande unge svensken sin återkomst till Stockholm. Hans nästa brev är också, ett år senare, avsänt från hemstaden. Josephson befann sig då i Paris, där han erhållit anställning hos bokhandelskommissionären Charles Reinwald.

Brevet är av följande lydelse:

Monsieur Ludwig Josephson

Paris

Stockholm d. 27 Mai 1852.

Min gode Ludwig!

Nog ser det bra likgiltigt ut af mig att se så där med tystnad besvara Dina meddelanden, jag, som alltid kommer att med intresse följa Dina öden, min gode vän; men saken var den att jag erhöll din skrifvelse just i en vefva af de första oordningarna innan jag blifvit hemmastadd här i Stockholm. Så har då äntligen ett tillfälle erbjudits för dig, att komma ut i världen, Du som så mycket önskade Dig det, och jag är säker att Du njuter af allt skönt och godt Paris, men icke Stockholm, har; dermed menar jag visserligen icke, att det icke äfven i Stockholm är mycket att värdera. Jag, som varit ute i nära nog 4 år, har funnit vårt lif här hemma mycket angenämt, och jag skulle verkligen vilja blifva här för alltid 1:o om Sverige vore något *konstens land*, (hvad det icke är) och 2:o om jag

här hade något umgänge med personer af samma fack och ungefärligen samma ålder som jag, hvad jag icke har. Men nu om dig. — Med nöje (!) erfar jag genom Din bror Wilhelm det Du varit en af de arresterade å Café Danmarck; det måtte vara rätt roligt att vara med om någonting sådant, och jag tror Du tycker nog så sjelf. Om Du skulle vilja gifva mig några rader ännu en gång så berätta för Guds skull omständligt hela denna händelse, ty den intresserar mig mycket¹. Det råd Du gifvit mig, att komma till Paris, kan nog vara godt, men icke är det värdt för mig att tänka komma ifrån Sverige på åtminstone ett par år; lefver jag tills dess så skall jag likväl besöka Paris och det skulle då fägnas mig att derstädes träffa dig; (jag hoppas att din närvarande anställning gifver anledning till ett *längre* vistande i jättestaden.) Tänk huru roligt det skulle vara om vi tillsammans kunde bese vackra ställen och beryktade platser. — Från din resekamrat från Stockholm, Albert Rubenson², kan jag helsa dig, ifall Du inte hört något om honom. Jag träffade honom i Januarii månad i Köpenhamn hvarest vi tillbringade några rätt roliga dagar tillsammans. Genom ett bref från honom till en musikalisk vän härstädes, erfor jag det han ämnade i medio Mai begifva sig till Wien och derifrån troligen till Paris, der du således träffar honom. Han är en person, hvilken jag mycket värderar, för sitt okonstlade sätt, och sin musikaliska natur. Nå, huru går det med arbetet på konstnärnsbanan? Har Du, der Du nu är, skrivit något dramatiskt stycke? Genom din svåger hörde jag att du lemnat efter dig ett större utarbetadt stycke, hvaruti läser finnas åtskilligt som är bra, i synnerhet en maskerad-scen, hvilken är väl tänkt och utförd. Så har Du då fortsatt med dina barndomsideal, och det är rätt bra det; jag deremot har helt och hållet upphört att skriva för scenen, men nog roar det mig att läsa igenom gamla opera (så har jag, bland annat, hemma hos mig funnit flera Nummer af en

¹ Den åsyftade episoden har Josephson roande och med en omständlighet, som borde ha tillfredsställt Norman, berättat i sitt memoarverk »Ideal och Verklighet» I: A, sid. 177 ff. Det förhöll sig i korthet så, att franska regeringen efter den av Louis Napoléon i dec. 1851 verkställda statskuppen hyste misstänksamhet mot främlingar överhuvud, och en obehaglig erfarenhet härav erhöles de skandinaver, som en afton i mars följande år infunnit sig på sin vanliga samlingsplats, det vid denna tid på Rue St Honoré befintliga Café Danemarck. Arresteringsorder utfärdades mot hela det fredliga, för politiska stämplingar främmande sällskapet, inalles ett åttiotal personer, bland vilka jämte Josephson även, såsom denne tror sig minnas, befunno sig målaren Palm, gravören Ruben och arkitekten Langlet. Först efter en natts och en dags vistelse i polisfängelset skedde frigivandet, tack vare ingripande av svenske ministern greve G. C. F. Löwenhjelm.

² Albert Rubenson (1826—1901), var, enligt uppgift i Josephsons »Biographica», dennes ressällskap, dock endast till Ystad, där han lämnade Tysklandsbåten för att fortsätta till Köpenhamn; därstädes hade R. redan tidigare studerat för Gade.

»Theater-tidning», hvartil vi voro fäder, och när jag behöfver blifva glad, (och det är Gud nås ofta nog) då tager jag fram den tröstarn).¹ Dina pjäser har du förseglat, så att ingen människa kommer åt dem; jag skulle bra gerna vilja läsa våra gamla snillefoster. — Här har varit mycket Concerter och Soaréer i vinter i den genre som Stockholmarens tycker om; jag kan icke förena mig med Stockholms musikaliska smak, men det gör ingenting, jag värderar desto mer de många goda människor här finnes. Pingsten instundar, och jag hade gerna tillbringat den i Upsala om icke det vore så dyrt; men kanske far jag ändå dit. Men tiden är kort och papperet är slut, lef därför väl för denna gången, jag lofvar att skriva utförligare en annan gång då jag har mer att berätta. Min mor låter helsa dig. De Dina befinna sig alla väl. Tänk emellanåt på

Din vän

Ludvig Norman.

Åter träffades de båda vännerna sommaren 1853. Josephson som till fots vandrat en stor del av vägen till Leipzig berättar i sina memoarer (I: B, sid. 68) om det lika oförmodade som glada sammanträffandet vid ditkomsten:

»Hans glädje var ej mindre; han hade ingen aning om hvar jag vistades. Han hade redan för länge sedan slutat sina studier där, bodde åter i Stockholm och hade nu gjort en resa öfver Köpenhamn för att hälsa på sina vänner och träffa en musikföreläggare i Leipzig. — — — Vi besågo tillsammans Gewandhaus, den gamla konsertbyggnaden, hörde en motett sjungas i Thomaskirche och gjorde visit hos en af hans studiekamrater, en ung Rahdecke (sedan musikdirektör) som nu lade sista handen vid sina studier i Leipzig².» Bland »de originella gäster», som de båda svenskarna sammanträffade med under sina restaurangbesök märktes »professor O. Wenzel, en av Normans gamle lärare, som fattat varm vänskap för honom».

Den 4 augusti s. å. sänder Norman från Lübeck ett brev till Josephson som återger det i sin helhet (I: B, sid. 76). Här må dock några utdrag anses ge tillräcklig upplysning om Normans kalamitet vid hemresan:

¹ Från förra delen av denna brevpublishering torde läsaren erinra sig utförliga omnämnande av denna »Theater-tidning».

Den av två bröder Radecke (stavningen Rahdecke är felaktig), som så sent som 1853 avslutade sina studier i Leipzig, var Rudolf R. (1829—1893). J. måste emellertid ha förblandat dem, enär endast Robert R. (1830—1911) samtidigt med Norman besökte Leipzig-konservatoriet.

»Käre vän!

Du torde troligen rätt mycket förundra dig öfver att så snart erhålla underrättelse ifrån mig, och förmodar kanske att något utomordentligt gifver anledning dertill. Du har ej orätt i den förmodan. Hör nu och harklas med mig öfver de svenske Vederbörandes sätt att gå till väga emot sina landsmän. Efter att hafva uppehållit mig i Hamburg (hvilken i parentes sagt är den roligaste tyska stad jag vet) och ämnande mig hit till Lübeck för att i dag med Gauthiod afgå till Stockholm, får jag i förstnämnda ort del om svenske Consulns kitslighet att rapportera till Lübeck och Sverige om *utbruten Cholera* i Hamburg, då blott 1 (ett) Cholerafall inträffat, och denna patient åter blifvit frisk — — — Nog är detta ljusa utsigter; en enkom resa till Tyskland för att undslippa dansk Quarantaine, 5 dygn i Lübeck och 6 dygn vid Djurhamn!»

Sedan dröjer det många år, innan nya brev växlas, helt förklarligt, eftersom även Josephson med tiden åter blev stockholmare. Då och då omnämnes emellertid Norman i Josephsons memoarer. I några där återgivna kåserier som denne »vid tiden för Carl XV:s kröning» skrev till Norrköpingskuriren omtalas följande: »Herr Ludvig Norman lär på en nyligen gifven profkoncert der endast god musik uppfördes (ovanligt för våra koncertförhållanden), dokumenterat sig som en utmärkt dirigent. Sällskapet,¹ bildadt mestadels af amatörer, har för afsigt att under nästa säsong bjuda allmänheten på Abonnementskonserter, av hvilka vi långliga tider varit i saknad».

Av särskilt intresse är den ingående skildring som (III, sid. 364 ff.) ges av den strid som föregick tillsättandet av hovkapellmästare vid K. teatern, då kandidaterna voro Norman och August Söderman. I Gunnar Jeansons Söderman-monografi (sid. 51 ff.) har ett utförligt utdrag ur denna relation lämnats.

Josephson omtalar senare (III, sid. 405 ff.) den nyblivne hovkapellmästaren Normans musik till Bernhard von Beskows »Torkel Knutsson», vars premiär ägde rum på K. teatern i början av vårsäsongen 1862. Beträffande Normans arbete säges att detta, ehuru framstående i rent musikaliskt avseende, »icke kan jämföras med hvad Aug. Söderman i dylika fall presterat». Några reflektioner med anledning av N:s förlovning med Wilhelmina Neruda läsas III, sid. 428.

Det på 1860-talet florerande sällskapet N. N. omtalas III,

¹ Härmed åsyftades det Nya harmoniska sällskapet som Norman 1860 stiftade tillsammans med Julius Günther.

sid. 507 och 572 ff. Till dess medlemmar hörde Norman, Franz Berwald, Aug. Söderman, Josef Dente, den danske komponisten Asger Hammerik och Ludvig Ohlson, bl. a. bekant som innehavaren av ett pianomagasin. Såsom sällskapets »klockare och musikdirigenter» fungerade Söderman, Norman och Ohlson. En glanspunkt i sällskapets tillvaro var den Shakespearefest som firades den 7 maj 1864, till 300-årsminnet av diktarens födelse. Jämte ett »deklamatorium» var till musiken komponerats av Berwald upptog programmet bl. a. en tablå, föreställande »Shakespeares Apotheos». Före och efter densamma uppfördes en kantat med text av Ernst Wallmark och musik av Norman.¹

Så fick Josephson uppgjort att han från och med hösten 1864 skulle börja som regissör vid K. teatern. Ur memoarerna (V, sid. 34) må, med tanke på de tidigare publicerade ungdomsbreven, citeras följande: »Nästan lika glad som jag sjelf var öfver den framgång jag nu rönt, var min gamle barndomsvän, numera den vid Operan fästade kapellmästaren Ludvig Norman, med hvilken jag således i närmaste hand, direkte under teaterns direktör, både skulle öfverlägga om och gemensamt utföra de arbeten, som på den lyriska scenen skulle komma till uppförande. — Vår barndomslek med de många teatrarna och de många repertoarerna blefvo nu en verklighet — och en verklighet, som vi väl knappast kunnat drömma om».

Sommaren 1864 företog Josephson en utländsk resa tillsammans med Fritz Arlberg. I Dresden sammanträffade de oförmodat med Ludvig Norman och konsertmästare d'Aubert (V, sid. 86). Färden gick vidare genom Mähren, där Josephson tillsammans med skådespelaren och målaren Harald Torsslow gjorde några dagars uppehåll, i Brünn, »för att aflägga ett besök hos familjen Neruda».²

Där funno de också Norman, som rest dit i förväg och var det gamla paret Nerudas gäst såsom Wilhelmina Nerudas fästman. »För alla dem», skriver Josephson V, sid. 97, »som känt Ludvig Norman är det lätt att förstå, att han bland alla

¹ Bagges förteckning upptar, bland utgivna verk såsom op. 33: »Musik vid Shakespeare-festen» i sällskapet »N. N.» (soli, manskör och orkester). Den därpå lämnade uppgiften, att kantaten komponerats 1869, är tydligen orimlig. — I kalendern Norden för 1865 ges en utförlig skildring av festen.

² Familjefadern var Josef N. (1807—75), domkyrkoorganist i Brünn.

dessas lifliga och rättframma människor gick där, ehuru ung, relativt som en gammal gubbe, om också hans små kuriösa infall och skämtsamma lynne fick tillfälle att en och annan gång ge en liten gästföreställning — — —. En rätt drastisk skildring ges av en bergbestigning: »svårt var det att få Norman med sig där vägen var backig och där Wilhelmina mången gång i all sin ysterhet tyckte det vara trefligare att närma sig de ungdomligare vandrarna». Det hela slutade med att gamle Neruda vid nedstigningen resolut bar Norman på sina starka axlar.

Vårterminen 1866 spelade K. teatern längre än vanligt, ända till juli månads utgång, på grund av den Konst- och Industriutställning som anordnats i Kungsträdgården. Till högtidligheterna vid invigningen bidrog K. teatern med en av Josephson anordnad serie tablåer kallade Nordiska Bilder, »hvaraf den första med dialog och sång samt några föreställande de förnämsta tilldragelserna ur Stockholms historia, till hvilket allt Norman skrivit en särdeles vacker musik» (VI, sid. 77).¹

Sommaren 1866 hade baron von Stedingk efterträtt av hovmarskalken af Edholm. »Det musikaliska», skriver Josephson VII, sid. 64, »låg ju i Ludvig Normans, Josef Dentes och Aug. Södermans händer — — —. Det hände ibland på s. k. repertoarkomitéer i direktörens embetsrum, der viktiga rådslag och afgöranden behandlades mellan chefen, de begge kapellmästarne och mig såsom regissör att frågor framställdes och förslag gjordes af chefen, af den art att, när Normans och mina blickar möttes, vi måste utbrista i skratt hur dämpadt det än blef af egard mot chefen.»

Även Josephson bidrar med en del Edholmiana, i stil med dem som berättas i Atterlings »Falluckan» (1868). Här skall blott antecknas en av historierna som anknyter sig till ett av Norman framställt förslag att vid hovkapellet skulle införas den s. k. normalstämningen. Teaterchefen gick in härpå, men då han erfor att detta skulle bli en ganska dyr historia uppställde han »det villkoret, att man så småningom, efter hand, tid och råd skulle anskaffa de erforderliga instrumenten, det det ena efter det andra». Man förstår att Josephson räknar detta förslag bland »muntrationerna».

¹ Detta divertissement upptages hos Bagge bland outgivna verk, utan opustal.

Även berättas (VII, sid. 122 ff.) några anekdoter från ölklubben Fällan som huvudsakligen bestod av artister från K. teatern och vars sammanträden höllos på den vid Österlånggatan belägna källaren Freden. En av de ivrigaste medlemmarna var Norman, som säges här ha visat sig på sitt bästa, humoristiskt satiriska lynne. Vid de emellanåt firade särskilda festerna (såsom »julfälla», »påskfälla» och »fruntimmersfälla») utdelades presenter. »Så fick t. ex. Ludvig Norman en gång ett par verkliga skidor för att något fortare än vanligt (han var känd för sin långsamhet) kunna tillryggalägga vägen efter entreaktens slut från operans foyer ned till orkestern; en annan gång en flera famnars grof lina för att rycka i till ridåtecknet, därför att han så ofta ryckte så sakta på klockledningssträngen, att arbetarne på teatervinden icke hörde det. — — — Av Fritz Ahlgrenson¹ fick Norman en kortlek hvars alla kort bestod av bara ruter, med önskan att också 'bara ruter' skulle visa sig i hans åtgärder och företag inom teatern.»

En helt kort, odaterad skrivelse som återges i memoarerna (IX, sid. 5) rör det eventuella framförandet av Aubers »Marco Spada»; premiären ägde rum hösten 1867.

En annan i K. B:s samling befintlig, odaterad biljett som återfinnes i memoarerna torde vara av något tidigare datum. Den är av följande lydelse:

Intendenten Herr Josephson.
Kgl. Teatern.

Mycket angeläget.

Min mor är mycket sjuk. Jag kan ej lemna henne. Säg åt Dente, som känner Operan, så leder han nog repetitionen.

Hasteligen
Vännen Norman.

Ludvig Normans mor avled den 19 april 1867. Nära till hands ligger antagandet att skrivelsen avsänts kort före denna tidpunkt.

Normans sista daterade brev från denna period vilket avsänts den 2 mars 1867 meddelar att han »är illamående af blodcongestion åt hufvudet» och därför hindrats tjänstgöra.

¹ F. A. Ahlgrenson (1838—1902), dekorationsmålare vid K. Teatrarna.

Med svidande hjärta var det Josephson i och med vårsäsongen 1868 lämnade K. teatern där hans sista samarbete med Norman ägde rum före premiären av Gounods »Romeo och Julia».

Ur memoarernas tionde del må anföras något som kan betraktas som ett vänskapsbevis från Josephsons sida. Vid en av de första populära söndagskonserter som på den av honom ledda Mindre teatern gavs under anförande av Bernhard Fexer upptog programmet bl. a. en sats ur Normans F-dursymfoni.

I memoarernas trettonde del beröras på några ställen Normans kontroverser med Fritz Arlberg, varjämte hans namn här, liksom i återstående delar, förekommer i några andra sammanhang, dock av mindre intresse.

Först 1882 skriver Norman åter till Josephson, men då i något utförligare brev som här återges. Det behöver endast förutsägas att J. jämte Victor Holmqvist, sedan 1879 var ledare av Nya (senare kallad Svenska) teatern.

Waldemarsudde 23 Aug. 1882.

Min bästa Ludvig Josephson!

Länge hade jag önskat att sätta mig i förbindelse med Dig angående Lycko Pehrs resa. Men Du reste själf bort och jag visste icke hvarthän jag skulle adressera ett brev. Det utlofvades att jag snart efter vårt sammanträffande (i början af Juni) skulle få del af manuscriptet för att kunna planera något så när och med författaren uppgöra *hvarst* och huru *mycket* musik som borde ifrågakomma. Detta, liksom orkesterns tillökning gjordes af mig till villkor huruvida jag skulle kunna åtaga mig arbetet, som är ganska drygt och tidsöfande. Emellertid gingo både Juni och Juli förbi utan att jag hörde något af manuscriptet, och jag begaf mig då och då enkom i denna angelägenhet till staden för att i min våning derstädes få någon upplysning. Först den 10 Augusti fann jag der ett kort brev af Hr Strindberg, deri han frågar om jag komponerar musik till stycket, och hvart han skall sända det. Jag måste samma afton resa till Östergötland och besvarade brefvet dagen efter (d. 11) från Norrköping till den adress Hr S. uppgifvit. Jag bad honom i detta mitt svar meddela Dig att då jag blifvit så i afseende på tid manquerad, jag icke kunde åtaga mig arbetet. Huruvida detta mitt meddelande kommit honom tillhanda och om han varit i tillfälle att delgifva Dig situationen, jag vet det ej. Då jag nu hört att Du till Stockholm återkommit, har jag trott mig böra låta Dig veta dels att jag

funnit mig förnärmad af en sådan godtycklig behandling, hvilken jag fått röna, dels att då det förnämsta villkoret för mitt löfte icke infriats, jag icke längre anser mig bunden af detta löfte, och meddelar min åsigt redan nu, på det Du (då stycket enligt Din egen utsago skall gå redan i medio af November) måtte finna en lämplig person som på denna korta tid hinner verkställa sitt arbete.

Din gamle vän

Ludvig Norman.

Bäste Ludvig Josephson.

Huru stor eller liten lust jag än måtte hafva att skriva musik till Strindbergs stycke, — jag måste afstå derifrån alldeles, till följd af en för mig timad tilldragelse i dessa dagar. Hör och Du skall finna att jag gör rätt. — Vid senaste sammankomsten i Musikaliska Akademien inlemnade jag min afskedsansökan från kompositionsplatsen på grund af sjuklighet och oförmåga att prestera hvad man begär af mig. Ansökan beviljades, och motion väcktes derom att jag för mina återstående dagar skall erhålla af staten ett årligt understöd som skulle göra för mig möjligt att draga mig tillbaka från offentliga värf för att i ro kunna egna mig åt komposition. Denna motion tycks hafva funnit bifall, och beslut lärer hafva fattats att ofördröjligen ingå till Kgl. Mj:t med anhållan om proposition vid Riksdagen i detta syfte.

Hos Konungen står jag ej alldeles väl, men skall jag alldeles förfä med honom i samma ögonblick jag behöfver honom genom att låna min hand åt ett stycke hvari konungamakten så afgjort förlöjligas? Du måste finna: *detta går icke an*, och Du skulle handla som jag om Du vore i mina kläder. Jag återsänder manuscriptet härjemte, och beklagar om jag genom att qvarhålla det så länge, undanskjutit dess uppförande. Slutligen tackar jag Dig för det förtroende Du visat mig. —

Jag beder Dig gömma det förtroende jag visat Dig, då jag meddelat Dig hvad som ännu ej är officiellt, och sålunda ej delgifva styckets författare det egentliga skälet för mitt afslag.

Gamle vännen

Ludvig Norman.

Sthm 3 Oct. 1882.

Även i några av de brev som August Strindberg sände Josephson och som likaledes äro deponerade i K. B., dryftades frågan om musiken till »Lycko-Pers resa». När Norman ställt sig avböjande, skriver Strindberg, Kymmendö 13 aug. 1882, bl. a. följande: »En svag tröstegrund har jag: jag har aldrig trott att Norman, som, förtjust i Wirséns poesi, satt musik till den-

samma, nu skulle vilja sätta musik till parodien på den: Han förefaller mig ha begagnat ett gynnsamt tillfälle att slippa ifrån, utan att såra.» Några rader längre fram i samma brev heter det dock: »Har herr Josephson något hopp om Normans återvinnande?»

De två Normanbreven påkalla ej många kommentarer. Till brevet av den 3 okt. 1882, där Normans avgång som kompositionslärare samt den väntade propositionen till riksdagen omtalas, skall fogas påminnelsen om att 1883 års riksdag beviljade honom ett tonsättlargage av 2,000 kr. — Norman slapp komponera musik till Lycko-Pers resa, vid vars premiär, den 22 dec. 1883, Richard Henneberg svarade för det musikaliska inslaget.

Det sista av de i K. B.-depositionen befintliga breven, som Norman skrivit till Josephson, är avsänt den 3 mars 1884. Det rör sig om en förfrågan som Josephson gjort om ett förkommet manuskript till en av honom författad operatext »Neckens polska». Brevet slutar med några ord som vittna om ett trots föregående förtretligheter förefintligt intresse för det till en succés blivna Strindbergsstycket: »Kan Du lyckliggöra budet med ett par biljetter i höjden till dagens Lycko-Pehr, desto bättre.»